

**ORZECZNICTWO EUROPEJSKIEGO TRYBUNAŁU PRAW CZŁOWIEKA
W SPRAWACH DOTYCZĄCYCH POWOJENNYCH WYWŁASZCZEŃ NIEMIECKIEGO MIENIA
PRZECIWKO POLSCE**

1. Wprowadzenie

Po II wojnie światowej Polska dokonała wywłaszczeń niemieckiego mienia położonego na całym terytorium, włącznie z ziemiami włączonymi do kraju po zmianie granic – tzw. Ziemiami Odzyskanymi¹. Przejęcie majątków niemieckich nastąpiło zgodnie z wolą Wielkich Mocarstw, będąc konsekwencją sposobu prowadzenia II wojny światowej przez Niemcy oraz bezwarunkowej kapitulacji. Niemieckie mienie przeszło na własność Polski w związku z wykonaniem Umowy Poczdamskiej z dnia 2 sierpnia 1945 r.² Kwestia przesiedleń, oceny podstaw prawnych ich przeprowadzenia oraz związanych z tym roszczeń majątkowych nabrała wspólnie z decyzją o większym, medialnym wymiaru, co tworzy wrażenie eskalacji problemu. Rzecz jest jednak nieco bardziej skomplikowana, a problem równie tak stary, jak kwestia porządku powojennego w kształcie Układów Poczdamskich. Po 1989 r. pojawiły się bowiem nowe czynniki, które nasiliły problem i dyskusję. Należą do nich takie wydarzenia, jak m.in. ratyfikacja przez Polskę Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności w 1991 r., wejście do Unii Europejskiej w 2004 r. czy wejście w życie Karty Praw Podstawowych (wraz z Traktatem z Lizbony). Na kształt dyskursu wpływa powstawanie inicjatyw niemieckich (Centrum przeciwko Wypędzeniom, Widoczny Znak) dążących do upamiętnienia wypędzeń i przesiedleń ludności po II wojnie światowej. Niezaprzeczalne znaczenie dla omawianego problemu ma wzrost

* Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, e-mail: lukassitkowski@interia.pl.

¹ P. Sobański, *Problematyka prawna przejęcia niemieckich majątków przez państwo polskie*, ATDP 2007, nr 3, s. 182.

² Tamże, s. 190.

pozycji Niemiec na arenie międzynarodowej, przejawiający się w przekształcaniu świadomości historycznej i prawnej obywateli tego państwa. Po zjednoczeniu uległy przeobrażeniu także strukturalne warunki funkcjonowania Niemiec w polityce zagranicznej. Należy ponadto uwzględnić ewolucję prawa międzynarodowego w zakresie ochrony praw człowieka, podmiotowości osób oraz odpowiedzialności państw za ich naruszanie, co wzmocniło pozycję formalno-prawną osób fizycznych przed sądami międzynarodowymi. Zjawisko to szczególnie widoczne jest w Unii Europejskiej, gdzie prawa osób są chronione zarówno na szczeblu krajowym, jak i wspólnotowym³.

Problem wzajemnych roszczeń majątkowych dotyczy skutków zakończenia wojny, w tym m.in. istoty władztwa nad utraconymi przez III Rzeszę ziemiami (administrowanie czy suwerenne władztwo), reparacji wojennych, ucieczki i przymusowych wysiedleń obywateli III Rzeszy oraz podstaw prawnych wywłaszczeń ich majątku, interpretacji traktatów granicznych i dobrosąsiedzkich Polski i Niemiec⁴. Wiele emocji wywołuje kwestia zasadności żądań odszkodowawczych obywateli Niemiec wysiedlonych po II wojnie światowej, którzy pytają, czy pozbawienie ich własności było zgodne z prawem międzynarodowym. Problem ten łączy się bezpośrednio z zagadnieniem reparacji wojennych należnych Polsce. W tym kontekście pojawia się pytanie, na jakich podstawach prywatny majątek niemiecki mógł zostać przejęty w ramach rekompensat powojennych. Istotne jest rozróżnienie między roszczeniami dotyczącymi zwrotu utraconego mienia a żądaniami wypłaty rekompensaty finansowej za jego utratę. Obie formy dochodzeń wysuwają pozbawieni własności Niemcy oraz coraz częściej ich spadkobiercy, ponieważ prawa majątkowe podlegają dziedziczeniu. W prawie niemieckim podkreśla się ciągłość prawa do dawnych majątków, które – zgodnie z orzecznictwem Federalnego Trybunału Konstytucyjnego – podlegają ochronie na mocy art. 14 Ustawy

³ J. Barcz, *Podstawy prawne stosunków Polski ze zjednoczonymi Niemcami* [w:] *Polska – Niemcy 1945–2007. Od konfrontacji do współpracy i partnerstwa w Europie: studia i dokumenty*, red. W.M. Góralski, Warszawa 2007, s. 113–115.

⁴ W. Czapliński, *Polskie pozycje prawne wobec Niemiec popoczdamskich w świetle prawa międzynarodowego. Agresja – terytorium – obywatelstwo* [w:] *Polska – Niemcy...*, s. 37.

Zasadniczej z 1949 roku⁵. Zupełnie inną naturę prawną mają roszczenia tzw. późnych przesiedleńców. Pierwsze (o zwrot) kwestionują ważność dokonanych wywłaszczeń, opierając się na założeniu, że Polska objęła suwerenne władztwo nad terenami ziem zachodnich dopiero na podstawie Traktatu o potwierdzeniu granicy z 21 czerwca 1990 r., zawartego już ze Niemcami zjednoczonymi⁶. Drugie (odszkodowawcze) uznając efektywność działań podjętych zaraz po wojnie, raczej wywodzą swoje racje z zasady ochrony własności, stanowiącej podstawę społeczeństwa demokratycznego.

Celem niniejszego artykułu jest analiza dorobku orzeczniczego Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawach dotyczących powojennych wywłaszczeń niemieckiego mienia przez państwo polskie, ze szczególnym uwzględnieniem kwestii jurysdykcji *ratione temporis* oraz skutków politycznych, prawnych i historycznych tych orzeczeń. Na podstawie powyższych rozważań należy postawić tezę, że Trybunał konsekwentnie unika ingerowania w dawne decyzje wywłaszczeniowe, opierając się na braku swojej właściwości czasowej, co w praktyce stanowi ważną linię obrony przed rewizjonistycznymi roszczeniami reprivatyzacyjnymi⁷.

2. Założenia metodologiczne analizy orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka

Główna hipoteza badawcza zakłada, że praktyka orzecznicza ETPC w zakresie powojennych wywłaszczeń niemieckiego mienia stanowi przykład umiarkowanego formalizmu, chroniącego porządek powojenny przed historyczną destabilizacją i wtórnym podważaniem granic własnościowych. Dodatkowo analizie poddano hipotezę pomocniczą, zgodnie z którą, pomimo braku formalnego przypisania Polsce odpowiedzialności,

⁵ Ustawa Zasadnicza Republiki Federalnej Niemiec z dnia 23 maja 1949 r. [w:] *Konstytucje państw Unii Europejskiej*, przeł. B. Banaszak i A. Malicka, Warszawa 2011, s. 521–556.

⁶ Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o potwierdzeniu istniejącej między nimi granicy, podpisany w Warszawie dnia 14 listopada 1990 r. (Dz.U. z 1992 r. Nr 14, poz. 54), art.1.

⁷ P. Sobański, *Problematyka...*, s. 183.

Trybunał w swoim orzecznictwie akcentuje konieczność ustanowienia krajowego mechanizmu kompensacyjnego⁸.

W ramach badań zastosowano metodę dogmatycznoprawną (analiza aktów prawnych i orzecznictwa), metodę historycznoprawną (rekonstrukcja tła polityczno-prawnego wywłaszczeń) oraz elementy analizy komparatystycznej (porównanie spraw przeciwko innym państwom Europy Środkowej)⁹. Analizie poddano zarówno treść uzasadnień decyzji ETPC, jak i ich wpływ na praktykę państw członkowskich, w tym Polski i Niemiec. Dobór materiału oparto na kryterium przedmiotowym (skargi dotyczące mienia niemieckiego wywłaszczonego po II wojnie światowej) oraz czasowym (sprawy wniesione po 1993 r., czyli po przystąpieniu Polski do EKPC).

3. Jurysdykcja Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawach dotyczących powojennych wywłaszczeń niemieckiego mienia przeciwko Polsce

W dniu 4 listopada 1950 r. w Rzymie została przyjęta i podpisana Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (EKPC)¹⁰, która miała wpływ na ocenę powojennych wywłaszczeń ze strony doktryny przychylniej środowiskom wysiedlonych Niemców, czyli tzw. Doktrynie Wypędzonych. Oceniają one dokonane przez Polskę wywłaszczenia niemieckich majątków jako uchybiające prawom człowieka w odniesieniu do działań podjętych wobec Niemców po II wojnie światowej, a także eksponują naruszenie zakazu dyskryminacji zawartego w EKPC¹¹. Zgodnie z zasadą określoną w art. 14 EKPC, korzystanie z praw i wolności wymienionych w EKPC powinno być

⁸ S. Jarosz-Żukowska, *Właściwość Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawach dotyczących dawnych aktów nacjonalizacyjnych*, SiLub 2020, nr 4, s. 202.

⁹ T. Dukiet-Nagórska, *Metody badawcze w naukach prawnych – stan obecny i postulaty de lege ferenda*, RPEiS 2013, nr 2, s. 20.

¹⁰ Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284).

¹¹ S. Hambura, *Reparacje wojenne w stosunkach polsko-niemieckich*, ekspertyza nr 302 IP-105P, Biuro Studiów i Ekspertyz, Warszawa 2003, s.13.

zapewnione bez dyskryminacji wynikającej z wymienionych w art. 14 EKPC powodów, w tym rasy, pochodzenia narodowego przynależności do mniejszości narodowej bądź z jakichkolwiek innych przyczyn. Należy jednak podkreślić, iż w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka nie przewidziano ogólnej zasady równości¹². Odniesienie do niej wprowadza dopiero Protokół nr 12 do EKPC z 2000 r., który jednak nie został ratyfikowany przez Polskę¹³. Natomiast zasada równości, o której mowa w art. 14 EKPC, znajduje zastosowanie jedynie w przypadku naruszenia prawa materialnego, określonego w EKPC bądź w Protokołach do EKPC. W decyzji z 13 grudnia 2005 r. ETPC uznał, że art. 14 EKPC jest skuteczny jedynie w odniesieniu do kwestii korzystania z praw i wolności gwarantowanych przez EKPC¹⁴. W świetle orzecznictwa ETPC art. 14, uzupełniając ochronę innych praw przewidzianych w EKPC, nie może być zatem wyłączną podstawą do wniesienia skargi.

Polska jest stroną EKPC od daty jej ratyfikacji, która nastąpiła 19 stycznia 1993 r. Protokół Nr 1 do EKPC (dalej: „Protokół Nr 1”) w odniesieniu do Polski wszedł w życie 10 października 1994 r.¹⁵ Tym samym okres wcześniejszy nie podlega jurysdykcji temporalnej ETPC¹⁶. Mariusz Muszyński podkreśla, że do 1989 r. w państwach Europy Środkowej i Wschodniej z powodów politycznych nie uznawano ewolucji prawa międzynarodowego, która dokonywała się w Europie Zachodniej. W tym okresie również Polska, jako polityczne oparcie dla norm prawnych, nie przyjmowała koncepcji prawa własności jako prawa człowieka, gdyż własność rozpatrywano przez pryzmat suwerenności państwa¹⁷. Jednak

¹² M. Ciesielska, *Zakaz dyskryminacji i zasada równości w regionalnych systemach ochrony praw człowieka na przykładzie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i Arabskiej Karty Praw Człowieka* [w:] *Ochrona praw człowieka w wymiarze regionalnym*, red. M. Marcinko, Kraków 2012, s. 23.

¹³ P. Burgoński, *Europeizacja polskiej polityki równościowej i antydyskryminacyjnej*, PEu 2012, nr 2, s. 154.

¹⁴ Decyzja ETPC z dnia 13 grudnia 2005 r., 17120/04, *Josef Bergauer i inni przeciwko Republice Czeskiej* (www.echr.coe.int), 22.06.2025.

¹⁵ J. Sandorski, *Nieważność zrzeczenia się przez Polskę reparacji wojennych a niemieckie roszczenia odszkodowawcze*, RPEiS 2004, nr 3, s. 55.

¹⁶ M. Lubiszewski, *O jakości polskiego rozliczenia z przeszłością w świetle orzeczenia Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie „Przemyśle przeciwko Polsce”*, PRPCiPH 2013, nr 4, s. 64.

¹⁷ M. Muszyński, *Przejęcie majątków niemieckich przez Polskę po II wojnie światowej. Studium prawnomiędzynarodowe i porównawcze*, Bielsko-Biała 2003, s. 51.

mimo braku mocy retroaktywnej EKPC i Protokołu Nr 1, zdaniem Doktryny Wypędzonych można kierować skargi przeciwko Polsce, które są związane z podważaniem legalności wywłaszczeń Niemców po II wojnie światowej. Podstawą takich roszczeń ma być wyrok ETPC wydany w sprawie *Titina Loizidou przeciwko Turcji*, który dotyczy wywłaszczeń dokonanych po II wojnie światowej¹⁸. Przedmiotem sprawy przeciwko Turcji było roszczenie obywatelki Republiki Cypryjskiej o odszkodowanie za majątek, który został pozostawiony na terytorium tureckiej części Cypru. ETPC uznał dopuszczalność skargi¹⁹. Europejski Trybunał Praw Człowieka uznał za właściwe odniesienie się do regulacji Protokołu Nr 1 w sytuacji, gdy działania będące przedmiotem skargi zostały podjęte przed wejściem w życie EKPC i Protokołu Nr 1 w stosunku do skarżonego państwa. W stanie faktycznym sprawy istniał brak legalności w odniesieniu do środków, pozbawiających własności²⁰. Wywłaszczenia zostały bowiem dokonane przez Republikę Północnego Cypru, która nie była uznawana międzynarodowo jako państwo. Władze Republiki nie miały zatem kompetencji do dokonania wywłaszczeń. Władze tureckie pozbawiły skarżącą dostępu do mienia znajdującego się w okupowanej części Cypru. Europejski Trybunał Praw Człowieka w sprawie *Loizidou przeciwko Turcji* uznał istnienie naruszenia własności o charakterze trwałym. Zdaniem Trybunału, początek naruszenia prawa własności nastąpił przed datą uznania przez Turcję jurysdykcji ETPC, tj. przed dniem 22 stycznia 1990 r.²¹ Naruszenie prawa własności trwało nadal po dacie związania Turcji uregulowaniami EKPC i uznania jurysdykcji ETPC. Nie można przyjąć, że skarżąca przestała posiadać status właściciela majątku. ETPC zasądził na rzecz skarżącej odpowiednie odszkodowanie, które

¹⁸ Wyrok ETPC z dnia 18 grudnia 1996 r., 15318/89, *Titina Loizidou przeciwko Turcji* (www.echr.coe.int), 06.05.2024.

¹⁹ Decyzja EKPC z dnia 4 marca 1991 r., 15318/89, *Titina Loizidou przeciwko Turcji* (www.echr.coe.int), 06.05.2024.

²⁰ W.M. Góralski, *Podstawy prawne, przedmiot i program przezwłaszczenia własności niemieckiej na Ziemiach Zachodnich i Północnych na podstawie i w ramach Umowy Poczdamskiej* [w:] *Problem reparacji, odszkodowań i świadczeń w stosunkach polsko-niemieckich 1944–2004*, t. I. Studia, red. W.M. Góralski, Warszawa 2004, s. 225.

²¹ W.M. Góralski, *Przejęcie własności niemieckiej przez Państwo Polskie po drugiej wojnie światowej na Ziemiach Zachodnich i Północnych a niemieckie roszczenia odszkodowawcze*, Warszawa 2004, s. 11.

zostało następnie wypłacone przez Turcję²². Sytuacja prawna skarżącej była, jak widać, odmienna od sytuacji Niemców wywłaszczonych po II wojnie światowej, z uwagi na fakt dokonania konfiskaty na jej szkodę przez podmiot nieuznawany za państwo.

4. Analiza dorobku orzeczniczego Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawach dotyczących powojennych wywłaszczeń niemieckiego mienia przeciwko Polsce

Skarga indywidualna kierowana do ETPC dla swojej skuteczności musi spełniać przewidziane w Konwencji przesłanki formalne i materialne. Do tych ostatnich należy w szczególności przesłanka *rationae materiae*, co oznacza, że przedmiotem skargi może być wyłącznie naruszenie praw gwarantowanych w Konwencji oraz Protokołach Dodatkowych. Gdy idzie o sprawy własnościowe, podstawę skargi stanowi art. 1 Protokołu nr 1, gwarantującego prawo do poszanowania mienia. Do Trybunału należy natomiast *casu ad casum* rozstrzyganie na etapie wstępnego badania dopuszczalności skargi, czy okoliczności faktyczne danej sprawy uzasadniają istnienie jego właściwości przedmiotowej²³. Niemiecka koncepcja dochodzenia roszczeń przed sądami w Polsce opierała się początkowo na dążeniu do uzyskania precedensu sądowego sprzyjającego wywłaszczonym obywatelom, który umożliwiłby im wniesienie skarg do ETPC²⁴. W dniu 15 listopada 2006 r. do ETPC wpłynęły 22 indywidualne skargi przeciwko Polsce. Skargi dotyczyły niemieckiego mienia, które na podstawie polskich aktów prawnych, wydanych w latach 1945–1946, zostało wywłaszczone bez odszkodowania. Powiernictwo Pruskie²⁵ reprezentowało osoby skarżące i nagłośniło medialnie fakt wszczęcia postępowań

²² Tamże, s.12.

²³ B. Garlacz, *Niemieckie roszczenia odszkodowawczo-windykacyjne z tytułu majątków pozostawionych w Polsce w świetle kompetencji rationae materiae Europejskiego Trybunału Praw Człowieka*, SEu 2005, nr 4, s. 122.

²⁴ W.M. Góralski, *Przejęcie własności ...*, s. 13.

²⁵ Powiernictwo Pruskie (Preußische Treuhand GmbH & Co. KG a.A.) – organizacja założona w 2000 r. w Niemczech, której celem było reprezentowanie interesów osób wysiedlonych z terenów przyznanych Polsce po II wojnie światowej oraz dochodzenie roszczeń majątkowych wobec państwa polskiego; działalność podmiotu budziła liczne kontrowersje natury prawnej i politycznej.

przeciwko Polsce²⁶. Autorzy skarg wniesionych przez Powiernictwo Pruskie zaniechali wyczerpania dróg prawnych przed polskimi sądami, kierując od razu skargi do ETPC. Należy jednak zauważyć, że zasada wyczerpania środków prawnych przed wniesieniem skargi ma charakter prewencyjny. Jej respektowanie służy zapobieżeniu przedwczesnego przekształcenia się sporu między jednostką i państwem w spór międzynarodowy. Zasada ta ma również na celu chronić suwerenność państwa i zmierzać do uniknięcia powstawania niepotrzebnych konfliktów między państwami²⁷. Autorzy skarg wniesionych przez Powiernictwo Pruskie utożsamiali swoją sytuację ze stanem faktycznym sprawy Titina Loizidou przeciwko Turcji²⁸. W ich ocenie, skoro ETPC w tej sprawie stwierdził, że również jednostka może powoływać się na naruszenie *ius cogens*, to Polska jest zobowiązana do restytucji wywłaszczonego mienia w odniesieniu do obywateli niemieckich. Polsce zarzucono odpowiedzialność za krzywdy doznane przez Niemców w związku z przesiedleniami, porównując je do czystek etnicznych i do ludobójstwa²⁹. W skargach podniesiono naruszenie zakazu dyskryminacji przewidzianego w art. 3 EKPC, które zaistniało wraz z nieposzanowaniem prawa własności. Skargi zostały odrzucone 7 października 2008 r. z uwagi na niedopuszczalność *ratione temporis*. ETPC powołał się w decyzji na orzeczenia wydane w sprawach: Jan Malhous przeciwko Republice Czeskiej, Elena Smoleanu przeciwko Rumunii, Josef Bergauer i inni przeciwko Republice Czeskiej oraz Wolf-Ulrich von Maltzan i inni przeciwko Niemcom. Przywołane orzeczenia dotyczyły m.in. kwestii naruszenia przez skarżone państwa art. 1 Protokołu Nr 1. W sprawie Jan Malhous przeciwko Republice Czeskiej, ETPC uznał dopuszczalność skargi jedynie w odniesieniu do naruszenia art. 6 ust. 1 EKPC, nie zaś art. 1 Protokołu Nr 1 W sprawie przeciwko Cze-

²⁶ H. Putzke, G. Morber, *Powiernictwo Pruskie – problem legalności działania*, RPEiS 2008, nr 1, s. 87.

²⁷ Decyzja ETPC z dnia 7 października 2008 r., nr 47550/06, *Preussische Treuband GmbH & CO. K&G A.A. przeciwko Polsce* (www.echr.coe.int), 22.06.2025.

²⁸ Wyrok ETPC z dnia 18 grudnia 1996 r., nr 15318/89, *Titina Loizidou przeciwko Turcji* (www.echr.coe.int), 22.06.2025.

²⁹ B. Sierakowski, *Wyłączenie osób narodowości niemieckiej z grona uprawnionych określonych w projekcie ustawy o świadczeniach pieniężnych przyznawanych niektórym osobom, których dotyczyły procesy nacjonalizacji*, RPEiS 2009, nr 4, s. 81.

chom został wydany 12 lipca 2001 r. wyrok, w którym zostało potwierdzone w odniesieniu do osoby skarżącego naruszenie art. 6 ust. 1 EKPC. W wyroku z 12 lipca 2001 r. ETPC orzekł, że wywłaszczenia sprzed wejścia w życie EKPC nie podlegają jego ocenie³⁰. W sprawie Elena Smoleanu przeciwko Rumunii ETPC potraktował skargę jako dopuszczalną³¹. W wyroku z 3 grudnia 2002 r. ETPC uznał w odniesieniu do osoby skarżącej brak pogwałcenia prawa określonego w art. 1 Protokołu Nr 1, uznając naruszenie art. 6 ust. 1 EKPC³². Skarga złożona w sprawie Wolf-Ulrich von Maltzan i inni przeciwko Niemcom dotyczyła wywłaszczeń dokonanych w latach 1945–1949 w radzieckiej strefie okupacyjnej oraz po 1949 r. przez władze NRD. Decyzją z 2 marca 2005 r. ETPC uznał skargę przeciwko Niemcom za niedopuszczalną³³. W decyzji z 7 października 2008 r. Trybunał potwierdził dotychczasową linię orzecznictwa, prezentowaną w wyżej przedstawionych sprawach.

Europejski Trybunał Praw Człowieka, w decyzji wydanej 7 października 2008 r. w sprawie Preussische Treuhand GmbH & CO. Kg A.A. przeciwko Polsce, stwierdził konsekwentnie, że żądanie zwrotu niemieckiego mienia nie może być oceniane w oparciu o regulacje EKPC i Protokołu Nr 1, skoro wywłaszczenia nastąpiły przed datą ratyfikacji tych aktów przez Polskę. ETPC uznał, że pozbawienie własności obywateli niemieckich nie stworzyło ciągłej sytuacji pozbawienia prawa, które zaistniało w stanie faktycznym spraw Titina Loizidou przeciwko Turcji oraz Cypr przeciwko Turcji³⁴. Tym samym działania podjęte przez Polskę wobec Niemców, powodujące utratę własności, należy traktować jako jednorazowe zdarzenie prawne³⁵. ETPC dostrzegł, że skarżący lub ich

³⁰ Decyzja ETPC z dnia 12 lipca 2001 r., nr 33071/96, *Jan Malbous przeciwko Republice Czeskiej* (www.echr.coe.int), 22.06.2025.

³¹ Wyrok ETPC z dnia 3 grudnia 2002 r., nr 30324/96, *Elena Smoleanu przeciwko Rumunii* (www.echr.coe.int), 06.05.2024.

³² Tamże.

³³ Decyzja ETPC z dnia 2 marca 2005 r., nr 71916/01, *Wolf-Ulrich von Maltzan i inni przeciwko Niemcom* (www.echr.coe.int), 22.06.2025.

³⁴ Wyrok ETPC z dnia 18 grudnia 1996 r., nr 15318/89, *Titina Loizidou przeciwko Turcji* (www.echr.coe.int), 06.05.2024.

³⁵ B. Sierakowski, *Wyłączenie osób...*, s. 91.

spadkodawcy utracili usytuowane aktualnie w Polsce mienie w różnych okolicznościach i w różnych datach. Trybunał wskazał, iż w okresie od 6 maja 1945 r. do 15 listopada 1946 r. Polska uchwaliła szereg aktów prawnych mających na celu przejęcie poniemieckiego mienia państwowego oraz prywatnego na obszarach położonych na wschód od Odry i Nysy Łużyckiej. Wśród tych aktów można wymienić między innymi: ustawę z dnia 6 maja 1945 r. o majątkach opuszczonych i porzuconych³⁶, dekret z dnia 8 marca 1946 r. o majątkach opuszczonych i poniemieckich³⁷, dekret z dnia 6 września 1946 r. o ustroju rolnym i osadnictwie na obszarze Ziemi Odzyskanych i byłego Wolnego Miasta Gdańska³⁸, dekret z dnia 15 listopada 1946 r. o zajęciu majątków państw pozostających z Państwem Polskim w stanie wojny w latach 1939–45 i majątków osób prawnych i obywateli tych państw oraz o zarządzie przymusowym nad tymi majątkami³⁹. Europejski Trybunał Praw Człowieka wskazał także na podstawowe fakty historyczne i polityczne sytuacji po zakończeniu II wojny światowej, m.in. takie, że polskie akty normatywne zostały przyjęte w wyniku zawarcia Umowy Jaltańskiej z 11 lutego 1945 r. i Umowy Poczdamskiej z 2 sierpnia 1945 r. Polskie ustawy i dekrety pozostawały w zgodzie z ustaleniami Wielkich Mocarstw, dotyczącymi odszkodowań wojennych dla Polski. Odszkodowania zostały pokryte z będącego wcześniej własnością niemiecką mienia położonego na terytorium Polski, w tym na obszarach na wschód od Odry i Nysy. W Umowie Poczdamskiej została również uregulowana kwestia wysiedleń ludności niemieckiej z Polski⁴⁰.

³⁶ Ustawa z dnia 6 maja 1945 r. o majątkach opuszczonych i porzuconych (Dz.U. z 1945 r. Nr 17, poz. 97).

³⁷ Dekret z dnia 8 marca 1946 r. o majątkach opuszczonych i poniemieckich (Dz.U. z 1946 r. Nr 13, poz. 87).

³⁸ Dekret z dnia 6 września 1946 r. o ustroju rolnym i osadnictwie na obszarze Ziemi Odzyskanych i byłego Wolnego Miasta Gdańska (Dz.U. z 1946 r., Nr 49, poz. 279).

³⁹ Dekret z dnia 15 listopada 1946 r. o zajęciu majątków państw pozostających z Państwem Polskim w stanie wojny w latach 1939–45 i majątków osób prawnych i obywateli tych państw oraz o zarządzie przymusowym nad tymi majątkami (Dz.U. z 1946 r. Nr 62, poz. 342).

⁴⁰ Decyzja ETPC z dnia 7 października 2008 r., nr 47550/06, *Preussische Treuhand GmbH & CO. Kg A.A. przeciwko Polsce* (www.echr.coe.int), 22.06.2024.

Kontekst historyczny i okoliczności związane z opuszczeniem mienia przez Niemców wyraźnie zostały zaznaczone w kolejnych argumentach decyzji ETPC. Wskazał on, że w okresie od stycznia do kwietnia 1945 r. ludność niemiecka w obawie przed ofensywą Armii Czerwonej opuszczała obszary położone na wschód od Odry i Nysy Łużyckiej, kierując się w głąb Niemiec. W tym miejscu warto wskazać, że gdy front radziecki przesunął się coraz bardziej na zachód, ze strony niemieckiego dowództwa wyrażano obawy o represje ze strony Armii Czerwonej. Należy jednak zauważyć, że ucieczka niemieckiej ludności cywilnej była aż do ostatniej chwili zabroniona przez władze III Rzeszy. W latach 1944–1945 władze III Rzeszy ewakuowały niemiecką ludność cywilną z Europy Wschodniej. Niemcy zostali zmuszeni do opuszczenia Śląska, Pomorza i Prus Wschodnich, za sprawą rozkazów ewakuacyjnych, wydawanych przez hitlerowskich dowódców. Rozpoczęły się równoległe ucieczki Niemców przed Armią Czerwoną. Ewakuacja i ucieczka niemieckiej ludności cywilnej nabrały masowego charakteru, gdy z początkiem 1944 r. Armia Czerwona wkroczyła na terytorium Prus Wschodnich. Ewakuacja ludności niemieckiej z Górnego Śląska rozpoczęła się w styczniu 1945 r. Ewakuacje Niemców trwały do końca II wojny światowej. Na tereny Niemiec trafiła ludność zarówno ewakuowana przez wojsko, jak i uciekająca panicznie przed wojskami radzieckimi⁴¹.

Europejski Trybunał Praw Człowieka stwierdził, że Polska wówczas ani *de iure*, ani *de facto* nie sprawowała kontroli nad obszarami, które stały się częścią polskiego terytorium⁴². Z uwagi na brak jurysdykcji *ratione personae*, przesiedleni w tym czasie Niemcy nie mogą niczego żądać od Polski, gdyż nie jest ona właściwym adresatem roszczeń. Trybunał tym samym nie uznał odpowiedzialności Polski za naruszenie art. 3 EKPC i odrzucił skargi⁴³. Również w decyzji z 7 października 2008 r. odniesiono się do kwestii mienia przejętego przez państwo przed datą ratyfikacji EKPC i Protokołu nr 1, uznając, że art. 1 Protokołu Nr 1 nie może

⁴¹ B. Nitschke, *Wysiedlenie ludności niemieckiej z Polski w latach 1945–1949*, Zielona Góra 1999, s. 56.

⁴² P. Sobański, *Problematyka...*, s. 196.

⁴³ Wyrok ETPC z dnia 7 października 2008 r., 47550/06, *Preussische Treuband GmbH & CO. Kg A.A. przeciwko Polsce* (www.echr.coe.int), 22.06.2025.

być interpretowany jako nałożenie ogólnego obowiązku na państwo w zakresie zwrotu mienia, które zostało wywłaszczone przez państwo przed ratyfikacją ETPC. Polska nie ma zatem obowiązku przyjęcia ustawy przewidującej zwrot majątków wywłaszczonych po II wojnie światowej Niemcom⁴⁴.

Na decyzję z 7 października 2008 r., wydaną w odniesieniu do skarg złożonych przez Powiernictwo Pruskie, ETPC powołał się także w kolejnych sprawach, w których uznał niedopuszczalność skarg przeciwko Polsce. 9 grudnia 2008 r. zostały wydane decyzje odrzucające skargi w następujących postępowaniach: Heinrich Fenske przeciwko Polsce⁴⁵, Franz Heuer przeciwko Polsce⁴⁶, Markward von Loesch przeciwko Polsce⁴⁷, Wilhelm Marrek przeciwko Polsce⁴⁸, Gerhard Stumpe przeciwko Polsce⁴⁹, Elwira Toscano przeciwko Polsce⁵⁰, Karin Emma Alma Zimmermann przeciwko Polsce⁵¹. Wśród wyżej wymienionych spraw na szczególną uwagę zasługuje ta opatrzona sygnaturą 13410/07. W dniu 22 lutego 2007 r. wpłynęła do ETPC skarga przeciwko Polsce, w której Franz Heuer domagał się zwrotu obrazów należących przed II wojną światową do rodziny Ingenheimów, a aktualnie znajdujących się w Polsce⁵². Skarżący podnosił sprzeczność z art. 1 Protokołu Nr 1 wywłaszczenia, które zostało dokonane na podstawie przepisów dekretu z dnia

⁴⁴ Tamże.

⁴⁵ Decyzja ETPC z dnia 9 grudnia 2008 r., 28742/08, *Heinrich Fenske przeciwko Polsce* (www.echr.coe.int), 22.06.2025.

⁴⁶ Decyzja ETPC z dnia 9 grudnia 2008 r., 13410/07, *Franz Heuer przeciwko Polsce* (www.echr.coe.int), 22.06.2025.

⁴⁷ Decyzja ETPC z dnia 9 grudnia 2008 r., 7948/07, *Markward von Loesch przeciwko Polsce* (www.echr.coe.int), 22.06.2025.

⁴⁸ Decyzja ETPC z dnia 9 grudnia 2008 r., 28716/08, *Wilhelm Marrek przeciwko Polsce* (www.echr.coe.int), 22.06.2025.

⁴⁹ Decyzja ETPC z dnia 9 grudnia 2008 r., 7913/07, *Gerhard Stumpe przeciwko Polsce* (www.echr.coe.int), 22.06.2025.

⁵⁰ Decyzja ETPC z dnia 9 grudnia 2008 r., 11172/07, *Elwira Toscano przeciwko Polsce* (www.echr.coe.int), 22.06.2025.

⁵¹ Decyzja ETPC z dnia 9 grudnia 2008 r., 5239/07, *Karin Emma Alma Zimmermann przeciwko Polsce* (www.echr.coe.int), 22.06.2025.

⁵² Decyzja ETPC z dnia 9 grudnia 2008 r., 13410/07, *Franz Heuer przeciwko Polsce* (www.echr.coe.int), 22.06.2025.

8 marca 1946 r. o majątkach opuszczonych i poniemieckich. Decyzją z dnia 9 grudnia 2008 r. ETPC uznał skargę za niedopuszczalną w całości, nie dopatrując się naruszenia przez Polskę art. 1 Protokołu Nr 1. ETPC nie uzasadniał szczegółowo decyzji i odwołał się do rozważań prawnych, zawartych w decyzji z 7 października 2008 r. odrzucającej skargi złożone przez Powiernictwo Pruskie⁵³. Jurysdykcja ETPC w stosunku do Polski obejmuje okres od przystąpienia Polski do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, tj. sprawy zaistniałe po 1993 r. Jest to szczególnie ważne w kontekście wspomnianego faktu oddalenia przez Trybunał 7 października 2008 r. skarg o zwrot lub zadośćuczynienie od Polski z tytułu utraconych majątków położonych na ziemiach obecnie należących do Polski. Właśnie ze względu na *ratione temporis* Trybunał uznał brak swojej właściwości, jako że skarga dotyczyła wydarzeń sprzed przystąpienia Polski do konwencji. Trybunał orzekł, pozostając wiernym wcześniejszej linii orzeczniczej. Nie odwołując się więc nawet do zasady *lex retro non agit*, uznać można, że samo wywłaszczenie przeprowadzone na mocy polskich aktów prawnych jest skuteczne. Potwierdziło się to w praktyce, gdy w 1976 r. do ówczynie funkcjonującej w systemie strasburskim Europejskiej Komisji Praw Człowieka wpłynęły trzy skargi o numerach: 7655/76, 7656/76 i 7657/76⁵⁴. Skarżący należeli do osób, które złożyły skargę przeciwko tzw. *Ostverträge*⁵⁵. Po odrzuceniu skargi przez Federalny Trybunał Konstytucyjny RFN 7 lipca 1975 r. skarżący nie wycofali swoich wniosków, lecz zaskarżyli traktaty dalej. Przed Europejską Komisją Praw Człowieka powtórzyli istotę swej skargi, tzn. zarzucili, że ich majątek znajdujący się na wschodzie, którego własność gwarantuje art. 1

⁵³ Decyzja ETPC z dnia 7 października 2008 r., 47550/06, *Preussische Treuhand GmbH & CO. Kg A.A. przeciwko Polsce* (www.echr.coe.int), 22.06.2025.

⁵⁴ M. Krzyżanowska-Mierzevska, *Problem wywłaszczonej własności w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka i jego odniesienie do niemieckich roszczeń majątkowych wobec Polski*, [w:] *Transfer, obywatelstwo, majątek. Trudne problemy stosunków Polsko-Niemieckich. Studia i dokumenty*, red. W.M. Góralski, Warszawa 2005, s. 331–353.

⁵⁵ *Ostverträge* – potoczna nazwa układów zawartych przez Republikę Federalną Niemiec na początku lat 70. XX w. z państwami bloku wschodniego (m.in. z ZSRR, Polską i Czechosłowacją), mających na celu normalizację stosunków oraz uznanie powojennych granic w Europie. W kontekście relacji polsko-niemieckich najistotniejszy był Układ między PRL a RFN z 7 grudnia 1970 r. o podstawach normalizacji stosunków wzajemnych (Dz.U. z 1972 r. Nr 24, poz. 168).

Protokołu Nr 1, a który był chroniony przez art. 46 ust. 2 Konwencji Haskiej, został przez nich utracony w wyniku zawarcia *Ostverträge*, ponieważ status ziem, na których majątek ten się znajdował, uległ zmianie: nie był już terytorium okupowanym, lecz stanowił część terytorium Polski. W ten sposób zostały zalegalizowane działania konfiskacyjne władz polskich, a rząd RFN, ratyfikując umowę, współuczestniczył w tym procesie. Komisja podkreśliła, że podobną sprawą zajmowała się już wcześniej – chodziło o skargę na utratę prawa własności do majątku skonfiskowanego tzw. dekretami Benesza, w wyniku zawarcia umowy międzynarodowej przez ratyfikację traktatu między RFN a Czechosłowacją z 11 grudnia 1973 r. (skarga nr 6742/74). Obecnie skargi dotyczyły podobnej kwestii, ale majątki położone były w Prusach Wschodnich i na Pomorzu⁵⁶. Komisja stwierdziła, że sporne tereny nie znajdują się we władaniu skarżonego rządu federalnego od końca II wojny światowej. Podkreśliła, że działania wykonywane poza obszarem państwa mogą uzasadnić odpowiedzialność państwa strony konwencji tylko w szczególnych warunkach. To samo obowiązuje tym bardziej, jeżeli chodzi o akt (ratyfikację umowy), który ma być wykonywany na własnym terytorium, a którego skutki rozciągają się na obce terytorium lub na część terytorium takiego państwa, która jest wyłączona spod efektywnej administracji. Komisja może się wtedy uznać *ratione loci* za właściwą. ETPC musiał zbadać, czy skarżącym przysługuje prawo własności zgodnie z art. 1 Protokołu Nr 1 oraz czy traktaty tego prawa ich pozbawiły. Skarżący wywodził, że został pozbawiony możliwości wykonywania swego prawa przez 30 lat w wyniku konfiskacyjnych działań Polski. Gdy Polska podjęła działania konfiskacyjne, skarżący mieli jeszcze nadzieje uzasadnione argumentami prawnymi, jednak ratyfikacja *Ostverträge* pozbawiła ich tych argumentów⁵⁷. Komisja stanęła na stanowisku, że art. 1 jest naruszony tylko wtedy, jeśli istnieje adekwatny

⁵⁶ U. Kiejna, *Możliwość dochodzenia roszczeń w stosunku do majątków wywłaszczonych na mocy powojennych działań władz polskich przez byłych właścicieli niemieckich przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka i Europejskim Trybunałem Sprawiedliwości* [w:] *Niemieckie roszczenia majątkowe wobec Polski*, Analizy prawne Centrum im. Willy Brandta Studiów Niemieckich i Europejskich Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2004, s. 51.

⁵⁷ M. Muszyński, *Przejęcie majątków...*, s. 353.

związek przyczynowy między skarżonym aktem a utraconym prawem. W przedmiotowych skargach taki związek nie zaistniał.

Wśród nowszych, ale znaczących przykładów utrzymania tej linii orzeczniczej warto przywołać także sprawy Ogórek i Pikielny przeciwko Polsce⁵⁸ oraz Siermiński, Plechanow, Sierpiński przeciwko Polsce. W pierwszej z nich, dotyczącej wywłaszczeń dokonanych w ramach tzw. Narodowego Programu Nacjonalizacji w oparciu o Dekret z 1946 r. o przejęciu na własność Państwa podstawowych gałęzi gospodarki narodowej, skarżący – obywatele Niemiec o polskich korzeniach – twierdzili, że Polska przejęła ich rodzinny majątek (m.in. zakłady przemysłowe) bez odszkodowania, co stanowiło naruszenie art. 1 Protokołu nr 1. ETPC uznał skargi za niedopuszczalne z powodu niewyczerpania krajowych środków odwoławczych, a także wskazał, że część działań wywłaszczeniowych nastąpiła przed wejściem w życie Konwencji wobec Polski. Jednocześnie Trybunał zauważył brak „rzetelnego mechanizmu rekompensaty” i podkreślił potrzebę istnienia skutecznych środków odwoławczych na poziomie krajowym w takich przypadkach, choć nie przesądził o konieczności zwrotu mienia wywłaszczonego przed 1993 r. Podkreślono także, że brak mechanizmu restytucyjnego nie oznacza automatycznego naruszenia art. 1 Protokołu nr 1, lecz może stanowić przesłankę dalszego badania w razie spełnienia przesłanek formalnych skarg.

Sprawy Siermiński, Plechanow, Sierpiński przeciwko Polsce (2009–2014)⁵⁹ zostały negatywnie ocenione przez Europejski Trybunał Praw Człowieka, który uznał je za niedopuszczalne. Skarżący w tych sprawach podnosili roszczenia z tytułu wywłaszczeń dokonanych na podstawie dekretu Bieruta z 1945 r., dotyczącego gruntów w granicach administracyjnych m.st. Warszawy. Spory dotyczyły m.in. nieruchomości położonych na terenie obecnego Śródmieścia oraz Żoliborza, skonfiskowanych zaraz po zakończeniu wojny. Skargi zostały wniesione do ETPC między 2007 a 2009 r. Trybunał odrzucił je jako niedopuszczalne *ratione temporis*, stwierdzając, że akt wywłaszczenia był czynnością zamkniętą w czasie –

⁵⁸ Decyzja ETPC z dnia 18 września 2012 r., 28490/03 i 3524/05, Ogórek i Pikielny przeciwko Polsce, (www.echr.coe.int), 22.06.2025.

⁵⁹ K. Drzewicki, *Prawo własności w orzecznictwie ETPC – ewolucja i wyzwania*, Warszawa 2021, s. 113–118.

dokonany został w latach 1945–1946 i nie miał charakteru „trwałego naruszenia”, w przeciwieństwie do np. sprawy Loizidou przeciwko Turcji. ETPC orzekł, że nie doszło do kontynuacji naruszenia po wejściu w życie Konwencji względem Polski (czyli po 19 stycznia 1993 r. i 10 października 1994 r. dla Protokołu nr 1).

Trybunał zaznaczył, że nawet jeżeli skutki takiego wywłaszczenia są odczuwalne do dziś, nie oznacza to, że mamy do czynienia z „ciągłym naruszeniem prawa własności” w rozumieniu konwencyjnym. Dodatkowo ETPC wskazał, że brak jednoznacznych i dostępnych środków krajowych (ze względu na niejednolite orzecznictwo sądów polskich) może być oceniany negatywnie, ale nie może stanowić samodzielnej podstawy uznania skargi za dopuszczalną.

Orzecznictwo ETPC w sprawach dotyczących powojennych wywłaszczeń niemieckiego mienia przeciwko Polsce pozostaje jednoznaczne – Trybunał konsekwentnie odrzuca skargi z uwagi na brak jurysdykcji czasowej lub niewyczerpanie krajowych środków prawnych⁶⁰. Nawet w przypadkach, w których pojawia się refleksja nad brakiem skutecznych mechanizmów rekompensaty, ETPC nie przyjmuje roli arbitra dla historycznych roszczeń wywodzących się z decyzji sprzed ratyfikacji Konwencji. W ten sposób ugruntowana została linia orzecznicza chroniąca Polskę przed międzynarodowymi roszczeniami reparyacyjnymi o charakterze retrospektywnym.

5. Podsumowanie

Z analizy orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawach dotyczących powojennych wywłaszczeń niemieckiego mienia przeciwko Polsce wynika jednoznaczny obraz – Trybunał trzyma się spójnej i powściągliwej linii orzeczniczej, unikając rewizji wydarzeń historycznych, które miały miejsce przed przystąpieniem Polski do systemu strasburskiego. Choć kwestie reparyacyjne, a zwłaszcza roszczenia tzw. wypędzonych obywateli niemieckich, nabrały w ostatnich dekadach kontekstu politycznego i medialnego, Trybunał skutecznie dystansuje się od roli „sędziego historii”.

⁶⁰ S. Jarosz-Żukowska, *Własność...*, s. 213.

Zasadniczą tezą niniejszego opracowania było wskazanie, że Trybunał opiera swoje orzecznictwo w omawianych sprawach na braku właściwości czasowej (*ratione temporis*), co de facto zabezpiecza Polskę przed koniecznością restytucji mienia wywłaszczonego w latach 1945–1946. Analiza spraw takich jak *Preussische Treuhand GmbH & Co. KG a.A. przeciwko Polsce*, *Fenske przeciwko Polsce*, *Heuer przeciwko Polsce*, czy też *Siermiński i inni przeciwko Polsce*, potwierdza to stanowisko – ETPC wyraźnie oddziela aktualne obowiązki państw wynikające z Konwencji od działań mających miejsce przed jej wejściem w życie w danym państwie.

Trybunał również wielokrotnie zaznaczał, że nie ma kompetencji do badania zgodności z Konwencją działań, które miały miejsce przed 1993 r. (w przypadku Polski) lub 1994 r. (wejście w życie Protokołu nr 1). Co więcej, nawet jeśli skutki tych działań trwają nadal, jak w sprawie *Loizidou przeciwko Turcji*, musi istnieć ciągłość naruszenia, która ma charakter realny i obecny. W przypadku Polski, Trybunał uznał, że wywłaszczenia były zamkniętym wydarzeniem historycznym, niepowodującym „ciągłego naruszenia” w rozumieniu konwencyjnym⁶¹.

Wątpliwości zgłaszane przez skarżących, takie jak brak jednoznacznych środków rekompensaty w prawie krajowym czy odmienne traktowanie cudzoziemców w kontekście nacjonalizacji, zostały co prawda zauważone, jednak nie stanowiły wystarczającej podstawy do uznania dopuszczalności skarg. ETPC zaznaczył, że choć brak efektywnego mechanizmu rekompensaty może budzić pytania o standardy prawne w Polsce, to nie przekłada się to na automatyczne naruszenie art. 1 Protokołu nr 1.

W świetle przytoczonych spraw potwierdzić można także hipotezę pomocniczą – choć Polska nie ponosi odpowiedzialności konwencyjnej za dawne wywłaszczenia, Trybunał wprost lub pośrednio sygnalizuje konieczność ustanowienia skutecznych mechanizmów krajowych, które mogłyby odpowiadać na uzasadnione roszczenia jednostek, choćby w formie symbolicznej lub ugodowej. Brak spójnej ustawy reparywacyjnej i rozbieżności w orzecznictwie sądów krajowych stanowią bowiem realny problem prawny i polityczny, nawet jeśli nie skutkują naruszeniem EKPC.

⁶¹ P. Sobański, *Problematyka...*, s. 201.

Podkreślić należy również, że stanowisko ETPC pokrywa się z wykładnią niemieckiego Federalnego Trybunału Konstytucyjnego, który także uznał, że dawne mienie wywłaszczone poza granicami obecnej RFN nie może być podstawą roszczeń wobec rządu niemieckiego (ani tym bardziej wobec państw trzecich). W obu przypadkach sądy wykazują dużą powściągliwość i szacunek dla porządku powojennego, co w istocie działa stabilizująco na relacje bilateralne i system międzynarodowy jako całość⁶².

W konkluzji, Polska jako państwo-strona Konwencji znajduje się w korzystnej sytuacji prawnej, a orzecznictwo ETPC nie tylko nie narusza jej interesów, ale także potwierdza skuteczność i trwałość decyzji podejmowanych w latach 1945–1946. Niezmiennie jednak pozostaje otwarte pytanie o krajową politykę reparywatywną i potrzebę legislacyjnego domknięcia spraw majątkowych – nie z powodu wymagań ETPC, a z uwagi na zasady sprawiedliwości społecznej, pewności prawa oraz historycznej odpowiedzialności państwa.

Streszczenie

Po II wojnie światowej Polska dokonała wywłaszczeń niemieckiego mienia położonego na całym jej terytorium, włącznie z Ziemią Odzyskanymi. Przejęcie majątków niemieckich nastąpiło zgodnie z wolą Wielkich Mocarstw, będąc konsekwencją sposobu prowadzenia II wojny światowej przez Niemcy oraz bezwarunkowej kapitulacji. Wszystkie normy polskiego prawa wewnętrznego regulujące wywłaszczenie majątków niemieckich cechował skutek polegający na przejęciu przez Polskę własności z mocy prawa. Wpływ na ocenę powojennych wywłaszczeń ze strony doktryny przychylny środowiskowi wysiedlonych Niemców miała Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, której stroną od 1993 r. jest Polska. Było to skutkiem postępowania przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka, który potwierdził niedopuszczalność podważania legalności dokonanych przez Polskę powojennych wywłaszczeń niemieckich majątków prywatnych w oparciu o unormowania zawarte w EKPC i Protokole Nr 1 do EKPC.

⁶² S. Jarosz-Żukowska, *Własność...*, s. 214.

Słowa kluczowe: Europejski Trybunał Praw Człowieka, Europejska Konwencja Praw Człowieka, wywłaszczenie, mienie poniemieckie, Powiernictwo Pruskie

Jurisprudence of the European Court of Human Rights on Post-War Expropriations of German Property in Cases Against Poland

S u m m a r y

After the Second World War, Poland expropriated German property located throughout its territory, including the Recovered Territories. The seizure of German property was carried out in accordance with the will of the Great Powers, which was a consequence of the manner in which Germany conducted the Second World War and its unconditional surrender. All the norms of Polish domestic law governing the expropriation of German assets were characterized by the effect of Poland taking over the property by operation of law. The evaluation of the post-war expropriations by doctrine favourable to the circles of displaced Germans was influenced by the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, to which Poland has been a party since 1993. This was a result of proceedings before the European Court of Human Rights, which confirmed the inadmissibility of challenging the legality of Poland's post-war expropriations of German private property on the basis of the norms contained in the ECHR and Protocol No. 1 to the ECHR.

Keywords: European Court of Human Rights, European Convention on Human Rights, expropriation, post-German property, Prussian Trusteeship

mgr Łukasz Sitkowski

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

e-mail: lukassitkowski@interia.pl.